

Šifra kandidata:

Državni izpitni center

JESENSKI IZPITNI ROK

ZGODOVINA

☰ Izpitna pola 1 ☰

Obča zgodovina

Sreda, 28. avgust 2013 / 90 minut

*Dovoljeno gradivo in pripomočki:
Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.
Kandidat dobi ocenjevalni obrazec.
Izpiti poli je priložena barvna priloga.*

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na ocenjevalni obrazec).

Izpitna pola vsebuje 25 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 60. Za posamezno nalogu je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve, ki jih pišete z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom, vpisujte v **izpitno polo** v za to predvideni prostor. Pišite čitljivo. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 16 strani, od tega 2 prazni. Barvna priloga ima 2 strani.

Prazna stran

OBRNITE LIST.

Etnične, družbene in gospodarske spremembe

1. Z rastjo prebivalstva v Evropi so se povečevale potrebe po novih obdelovalnih površinah.

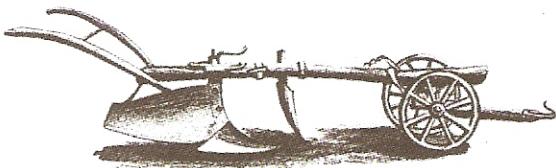
Tem novim gostom se je v izobilju nudila neobdelana zemlja, zakaj ogromne pustine, samote (solitudes), gozdovi, goščave in močvirja so bila izven zasebnega fevdalnega lastništva ter so spadala izključno pod višjo oblast deželnih knezov.

(Vir: Pirenne, H., 1956: Srednjeveška mesta, str. 213. DZS. Ljubljana)

- 1.1. Navedite tri oblike pridobivanja novih zemljišč.
- 1.2. Kdo je izvajal kolonizacijo in s kakšnim namenom?

(2 točki)

2. Od 10. do 12. stoletja so bile uvedene velike izboljšave v kmetijski tehniki.

Slika 1: Kmetijsko orodje

(Vir: Mihelič, D., 1996: Meščan sem, iz življenja srednjeveških mest, str. 4. Mihelač in Nešovič. Ljubljana)

- 2.1. Naštejte dve novi orodji, ki sta omogočili boljšo obdelavo zemlje.
- 2.2. Navedite, kako se je imenovala nova razdelitev polj, ki se je uveljavila v tem obdobju.
- 2.3. Pojasnite, kako je ta razdelitev vplivala na večji donos.

(3 točke)

3. Zemljiški gospodje so svoje podložnike obremenjevali s številnimi dajatvami in jih sčasoma še povečali.

Povežite ustrezeno vsebinsko razlago v desnem stolpcu z imenom dajatve v levem stolpcu tako, da na prazno črto v desnem stolpcu vpišete ustrezeno črko iz levega stolca.

A izmerjena tlaka	<input type="text"/> Odškodnina za obnovitev podložniškega razmerja ob smrti gospodarja.
B neizmerjena tlaka	<input type="text"/> Prispevek za grajsko gospodinjstvo.
C desetina	<input type="text"/> Natančno določeno delo na dominikalni zemlji.
D mala pravda	<input type="text"/> Delo, vezano na določena, občasna opravila.
E velika pravda	<input type="text"/> Dajatev za Cerkev.
F primščina	<input type="text"/> Dajatev za uživanje kmetije.

(3 točke)

4. Poleg starih mest, ki so se od 11. stoletja širila in večala, so nastajala nova mesta.
Z uporabo spodnjega besedila odgovorite na vprašanja.

Gospodje so imeli na ponudbo zemljo; naučili so se spodbujati naseljevanje, saj so ugotovili, da jih obdelovanje zemlje bogati. Vendar pa je bilo zemlje na pretek, zato so morali naseljencem ponuditi privlačne pogoje. Najbolj vabljiv obet, s katerim so lahko pritegnili obdelovalce, je bila večja svoboda. Človek z dežele, ki je prišel živet v mesto, je užival zaščito in privilegije v skladu z listino utemeljitelja mesta. Tukaj mu ni bilo treba delati na zemlji svojega gospoda; plačeval je najemnino, bodisi v denarju bodisi v blagu. On in njegovi potomci niso bili vezani na zemljo, lahko so prodali svoje imetje in si poiskali boljše drugje. Odtod prosluli rek: »Mestni zrak osvobaja.« Življenje v taki skupnosti pa je imelo tudi druge prednosti. Čim širša je bila skupnost, tem večja je bila v tej dobi nasilja njena možnost, da se uspešno obrani.

(Vir: Keen, M., 1993: Srednjeveška Evropa, str. 72. Cankarjeva založba. Ljubljana)

- 4.1. Navedite, kdo so bili ustanovitelji mesta.
- 4.2. Kaj je pritegnilo naseljence v mesto?
- 4.3. Po kateri temeljni pravici se ločijo od podložnika in kako se to lahko uresničuje v praksi?

(3 točke)

5. Prebivalci srednjeveških mest so bili trgovci in obrtniki.

Kdor je hotel postati mojster v mestu, je moral svoje izdelke predložiti štirim mojstrom, ki so jih določili cehovski načelniki, in dokazati, da je sposoben in da je njegovo delo dobro in ni v škodo kupcu. Dalje je moral dokazati zakonsko rojstvo, če ne, ni mogel delati v mestu in ni bil sprejet v ceh ... Cehovski načelniki so morali na 14 dni enkrat pregledati na tedenskem sejmu izdelke vsakega mojstra in pri tem paziti na kakovost dela. Prepovedati so morali nadaljnjo prodajo slabih izdelkov tudi z zagrožitvijo kazni. Vsak mojster je moral v sili pomagati svojim sočlanom, zlasti ob smrtnih primerih ...

(Vir: Ljubljanska obrt od srednjega veka do začetka 18. stoletja. Zbornik razprav, str. 31, 32. Ljubljana. 1972)

- 5.1. Kaj so cehi in zakaj so nastali?
5.2. Glede na zgornje besedilo pojasnite tri določbe cehovskih pravil.

(2 točki)

6. V pozmem srednjem veku sta se razvili dve novi oblici proizvodnje, manufaktura in založništvo.
6.1. Kratko pojasnite, kako je potekal proizvodni proces v manufakturi ali založništvu.
6.2. Zakaj sta bila manufakturna proizvodnja in založništvo znanilca nove dobe?

(3 točke)

7. V pozmem srednjem veku se je začela vse bolj spremnijati tudi miselnost evropskega človeka.

Florentinski meščani si že dolgo niso pustili ukazovati od nemških cesarjev. Bili so tako svobodni in neodvisni, kot so bili nekdaj atenski meščani. Tem svobodnim, bogatim meščanom, trgovcem in rokodelcem, so postopoma postale pomembne druge stvari kot vitezom in obrtnikom prej, v pravem srednjem veku.
Na to, da je kdo bojevnik ali rokodelec »božik«, ki vse dela v božjo čast, so se bolj malo ozirali. Hoteli so predvsem, da je cel korenjak, da kaj razume in kaj zna. Da ima svojo voljo in svojo sodbo. Da ne sprašuje drugih za mnjenje in za dovoljenje. In ne lista po starih knjigah, da bi poizvedoval, kakšne so bile navade in običaji v preteklosti, ampak da ima odprte oči in zna poprijeti ... Samostojnost, bistrost, razum, znanje, dejavnost, to so bile pomembne stvari. Malo so spraševali po poklicu, veri, domovini, spraševali so: Kakšen človek si?

(Vir: Gombrich, E. H., 1994: Kratka svetovna zgodovina za mlade bralce, str. 168. DZS. Ljubljana)

- 7.1. Glede na zgornje besedilo poimenujte novo duhovno gibanje.
- 7.2. Glede na zgornje besedilo pojasnite vrednote novega gibanja.
- 7.3. Kdo so bili nosilci novega gibanja?

(3 točke)

8. V tej dobi je dobil nov pospešek razvoj naravoslovja, matematike, astronomije, anatomije in tehničnih ved.

Znanstvenike tega obdobja povežite z njihovo dejavnostjo tako, da črko pred imenom zapišete pred njihovo dejavnost oziroma spoznanje.

A Johannes Kepler	_____ Utemeljitelj heliocentričnega sistema.
B Andreas Vesalius	_____ Gibanje planetov okoli Sonca po elipsah.
C Giordano Bruno	_____ Valjasta projekcija.
D Nikolaj Kopernik	_____ Neskončnost vesolja.
E Gerhard Mercator	_____ Odkritje teleskopa.
F Galileo Galilei	_____ O delovanju človeškega telesa.

(3 točke)

9. Humanisti so se ukvarjali tudi z vprašanji, kako upravljati državo.

Po trideset družin si izvoli vsako leto poglavarja, ki ga imenujejo v svojem starejšem jeziku sifogranta, v novejšem pa filarha. Načelu desetih sifigrantov in njihovih družin stoji tranibor, kakor so ga prej nazivali, ali protofilarh, kakor ga imenujejo zdaj. Končno vsi sifognanti, ki jih je dvesto, izvolijo s tajnim glasovanjem vladarja (op. predsednika države), enega izmed štirih mož, ki jih predloži ljudstvo, še prej pa prisežejo, da bodo volili tistega, ki ga imajo za najboljšega. Vsaka četrtina mesta namreč izvoli in priporoči senatu enega kandidata. Vladarska oblast je dosmrtna, če ne nastopi sum, da vladar teži za tiranstvom ... Vsa ostala oblastva trajajo samo leto dni ...

(Vir: More, T., 1958: Utopija, str. 115. DZS. Ljubljana)

- 9.1. Kakšno državno ureditev zagovarja Thomas More v svojem delu Utopija?
- 9.2. Pojasnite, kdo so filari (sifognanti) in protofilari (traniborji).
- 9.3. Kakšno lastnino zagovarja Thomas More v svojem delu Utopija?

(3 točke)

10. Novoodkriti antični motivi in zgodbe so postali tudi predmet likovnega upodabljanja. S preporodom literarnega znanja je nastopil še čas preporoda oziroma renesanse.

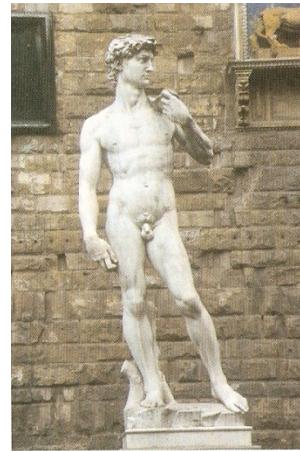
Slikama 2 in 3 pripišite avtorja in naslov dela.

(2 točki)

Slika 2

(Vir: Mlacović, D., in Urankar, N., 2010: Zgodovina 2, Učbenik za drugi letnik gimnazije, str. 95. DZS. Ljubljana)

Slika 3

(Vir: Mlacović, D., in Urankar, N., 2010: Zgodovina 2, Učbenik za drugi letnik gimnazije, str. 95. DZS. Ljubljana)

Avtor: _____

Avtor: _____

Delo: _____

Delo: _____

11. Z uveljavitvijo papirja se je v Evropi začelo naglo širjenje pismenstva.

- 11.1. Pojasnite, zakaj je papir omogočil hitrejše širjenje pismenstva.
- 11.2. Kateri izum je omogočil hitrejše širjenje pisane besede?

(2 točki)

Slika 4

(Vir: http://en.wikipedia.org/wiki/Johannes_Gutenberg. Pridobljeno: 12. 12. 2011.)

12. V dobi humanizma se je spremenil tudi odnos do izobraževanja.
- 12.1. Kje so si lahko pridobili prva znanja otroci višjih slojev?
 - 12.2. Kaj so univerze?
 - 12.3. Kaj so poučevali na prvih univerzah?

(3 točke)

13. Na prelomu iz srednjega v novi vek se je pojavila tudi potreba po prenovi Cerkve.

Poleg tega so v rimski kuriji javni oderuhi, bankirji in denarniki, pri katerih imajo papež in kardinali naložen denar, bogve, ali z izgubo ali z dobičkom. Tam so med služabniki kardinalov tudi javni cipaki, konkubini, zvodniki in mnogi drugi grešniki in še več javnih grešnic. In papež jih trpi, medtem ko nemška dežela doslej še ni bila omadeževana z njimi. Poleg tega se apostolski gospod in Italijani niso zadovoljili s tem, da so v jubilejnem letu od vernikov, ki so zaradi milosti jubilejnega leta osebno obiskali sveto kurijo, prejeli skoraj neizmerljiv zaklad. Nasprotno, zdaj papež pošilja kardinala, da bi nam iztrgal preostanek našega premoženja, in ropa krščanske reveže z razstavljanjem zabojev in s prodajo odpustkov jubilejnega leta.

(Vir: 2000 let krščanstva, str. 421. Založba Mihelač. Ljubljana, 1991)

- 13.1. Glede na zgornje besedilo pojasnite, zakaj so bili verniki nezadovoljni.
- 13.2. Kaj je odpustek?

(3 točke)

14. Reformacijsko gibanje je najprej zajelo nemške dežele.

Člen 24: Maša

Očitek, da so naše cerkvene skupnosti odpravile mašo, ne drži. Mašo smo namreč obdržali, pri nas se praznuje z največjim spoštovanjem. Tudi tradicionalni obredi se izvajajo skoraj vsi. Samo latinske pesmi so na tem in onem mestu pomešane z nemškimi, ki so dodane, da bi se poučilo ljudstvo. Kajti predvsem so potrebni obredi, da se neposvečeni prek njih učijo. In Pavel je zapovedal, naj se na shodih uporablja jezik, ki je ljudstvu razumljiv ...

(Vir: 2000 let krščanstva, str. 445. Založba Mihelač. Ljubljana, 1991)

Iz Svetega pisma se ne da dokazati, da naj človek v molitvi kliče svetnike in pri njih išče pomoči ...

Njihova dobra dela so jim za zgled in ob spominu nanje bo naša vera pokrepljena in videli bomo, kako so bili deležni milosti in po veri prejeli pomoč.

(Vir: Kerčmar, V., 1995: Evangeličanska cerkev na Slovenskem, str. 58. Pomurski tisk. Murska Sobota)

Stanovi, ki so sprejeli augsburško veroizpoved, in stanovi svetega cesarstva, ki so obdržali staro veroizpoved, tako duhovni kakor posvetni, naj neovirano ostanejo zvesti svoji veri.

(Vir: 2000 let krščanstva, str. 416. Založba Mihelač. Ljubljana, 1991)

14.1. Imenujte voditelja reformnega gibanja v Nemčiji.

14.2. Pojasnite glavna določila augsburške veroizpovedi, ki so jo reformatorji objavili leta 1530.

14.3. Katero temeljno versko načelo je bilo sprejeto na državnem zboru v Augsburgu leta 1555?

(4 točke)

15. Reformacija se je iz Nemčije naglo širila tudi v druge države.

Izvoliti je treba dvanajst mož (pastorji in 12 laikov kasneje tvori konsistorij) krepostnega obnašanja, bogaboječih in obdarjenih z duhovno bistrino, in sicer tako, da so porazdeljeni po vseh štirih mestnih občinah.

(Vir: 2000 let krščanstva, str. 447. Založba Mihelač. Ljubljana, 1991)

15.1. Iz slike 1 na Prilogi k Izpitni poli 1 ugotovite, v katere države se je razširila reformacija.

15.2. Navedite, katero smer reformacije prepozname v zgornjem besedilu.

(2 točki)

16. Koncil v Tridentu je nakazal katoliško reformo, ki jo imenujemo protireformacija.

Obkrožite črki pred pravilnima odgovoroma.

- A Koncil v Tridentu je ponovno združil razcepljen krščanski svet.
- B Na koncilu v Tridentu je papež Pavel III. leta 1540 potrdil red Jezusove družbe – jezuite.
- C Koncil v severnoitalijanskem mestu Trident je potekal 18 let (1545–1563) in je zasedal trikrat.
- D Koncil je prepovedal kupovanje cerkvenih služb in prodajo odpustkov ter določil obvezno stopnjo izobrazbe vse duhovščine.

(2 točki)

17. Spopad med protestanti in katoliki je v nemških deželah sprožila vstaja na Češkem, kjer so Habsburžani uvajali absolutizem in krepili protireformacijo.

Kakšno ime se je uveljavilo za versko vojno v Nemčiji v prvi polovici 17. stoletja?

(1 točka)

18. V 15. stoletju so evropski pomorščaki začeli pospešeno odkrivati svet zunaj Evrope.

Vse sem opazoval zelo pozorno in si prizadeval zvedeti, ali je v teh krajih kaj zlata. Opazil sem, da imajo nekateri moški zlate obroče v preluknjanih nosovih. Z znamenji sem izvedel, da je treba pluti proti jugu, kjer živi kralj, ki poseduje velike zlate posode in druge zlate izdelke.

(Vir: Jernejčič, R. A., 2001: Zgodovina na maturi 2, str. 30. Založba Mihelač. Ljubljana)

Tako so se okrog nas zbrali številni domorodci. V spoznanju, da gre za ljudi, ki jih bo v našo sveto vero laže mogoče spreobrniti in rešiti z ljubeznijo kakor z mečem, sem sklenil, da iz njih naredim prijatelje.

(Vir: Jernejčič, R. A., 2001: Zgodovina na maturi 2, str. 30. Založba Mihelač. Ljubljana)

V krajšem razmišljanju pojasnite, katere celine so bile Evropejcem v celoti ali delno poznane pred dobo odkritij; katere celine so bile Evropejcem v celoti ali pretežno nepoznane pred dobo geografskih odkritij; navedite tri izume pomorske tehnike, ki so vplivali na odkrivanje novega sveta; pojasnite, zakaj so prvi začeli odkrivati svet Portugalci in Španci, ter navedite smeri njihovih potovanj. Pomagajte si z zgornjima besediloma in sliko 2 na Prilogi k Izpitni poli 1.

(5 točk)

19. Odkriteljem so v novi svet sledili osvajalci, ki so začeli osvojena ozemlja spremnijati v kolonije.
- 19.1. Kako z drugo besedo imenujemo te osvajalce?
 - 19.2. Navedite enega osvajalca in deželo, ki jo je pokoril.

(2 točki)

20. Leta 1494 sta Portugalska in Španija s papeževim posredovanjem v Tordesillasu podpisali sporazum.

Imenovani pooblaščenci kralja in kraljice Kastilije, Leona, Aragona, Sicilije, Granade itd. ter kralja Portugalske in Algarve so izjavili, da obstaja med njihovimi pooblastitelji nekaj nesoglasij o tem, kaj pripada kateri strani od odkritij, opravljenih zanju do današnjega dne, zaradi česar so v korist in prid miru ter za ohranitev dolžne medsebojne ljubezni pooblastili svoje pooblaščence, naj potegnejo čez ocean ravno črto od tečaja do tečaja.

(Vir: Kronika človeštva, str. 374. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1997)

Pojasnite, kaj določa ta sporazum. Pomagajte si z zgornjim besedilom.

(1 točka)

21. Geografska odkritja so močno vplivala tudi na gospodarstvo.
Navedite dve posledici odkritij, ki sta vplivali na gospodarske tokove.

(2 točki)

22. V 17. stoletju so bile ustanovljene tri vzhodnoindijske družbe, katerih cilj je bil uspešno čezoceansko trgovanje.

Družba katere države je prvotno vzdrževala le tri utrjene postojanke: Bombaj (Mumbai), Madras in Kalkuto?

(1 točka)

23. Vodilna gospodarska teorija v Evropi v 17. in 18. stoletju je bil merkantilizem.

Pojasnite dve značilnosti merkantilistične gospodarske politike.

(2 točki)

24. V drugi polovici 18. stoletja se je v Franciji razvila gospodarska teorija fiziokratizem.

Navedite, v čem so zagovorniki te teorije videli pravo bogastvo.

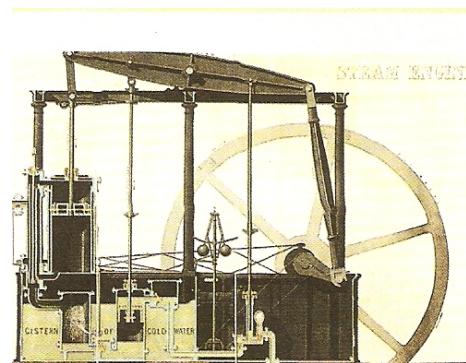
(1 točka)

25. V drugi polovici 18. stoletja se je začelo gospodarstvo naglo spreminjati z uvajanjem strojev v proizvodnjo.

25.1. Kateri izum je bil najpomembnejši za začetek industrijske revolucije?

25.2. Navedite dve gospodarski panogi, ki sta se začeli naglo razvijati zaradi tega izuma.

(2 točki)

Slika 5

(Vir: Mlacić, D., in Urankar, N., 2010:
Zgodovina 2, Učbenik za drugi letnik gimnazije,
str. 95. DZS. Ljubljana)

Prazna stran